

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto

KUV/138/48/2009

30.1.2009

2.12.2008
ced 7 41 2005

Lausuntopyyntö 18.12.2008

**LAUSUNTO EHDOTUKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI VAKUUTUSSOPIMUS-
LAIN JA ERÄIDEN SIIHEN LIITTYVIEN LAKIEN MUUTTAMISESTA**

Aiemmin lausumansa lisäksi Kuluttajavirasto esittää lausuntonaan kun-
nioittavasti seuraavaa:

Tieto hylkäysperusteesta ja oikeus vakuutussopimukseen

Pidämme tarpeellisena ehdotettua vakuutussopimuslain 6a §:n säännöstä siitä, että vakuutuksenantajan on ilmoitettava vakuutusta hakeneelle hylkäysperuste, samoin kuin sen korostamista ehdotuksen perusteluissa, ettei vakuutushakemusta ole hyväksyttävää hylätä pelkän maksuhäiriömerkinnän vuoksi. Tiettyjä vakuutuksia voidaan pitää kuluttajan taloudellisen aseman, asuinolojen ja terveyden turvaamisen kannalta välttämättömyyshyödykkeinä. Kotivakuutus-, sairaus- ja tapaturmavakuutus sekä henkivakuutus ovat vakuutusmuotoja, joiden osalta kuluttajalla tulisi lähtökohtaisesti olla oikeus vakuutussopimuksen saamiseen.

Tiedot vakuutuksen voimassaoloaikana

Voimassaolevan vakuutussopimuslain 7 §:n mukaan vakuutuksenantajan on lähetettävä vakuutuksenottajalle vuosittain tieto vakuutusmäärästä ja muista sellaisista vakuutusta koskevista seikoista, joilla on vakuutuksenottajalle ilmeistä merkitystä. Erityisesti uudentyyppisten, rahastojen tai muiden sijoitusten arvonekehitykseen sidottujen henki- ja eläkevakuutusten osalta vakuutuksenottajalla voi kuitenkin olla tarve saada tieto vakuutusta koskevista seikoista useammin kuin vuosiraportin yhteydessä. Merkittävät muutokset sijoitusten arvonekehityksessä voivat olennaisella tavalla lisätä vakuutuksenottajan vakuutukseen liittyvää riskiä. Vakuutusehtojen perusteella vakuutuksenottajalla voi olla oikeus vaihtaa vakuutukseen liittyvää sijoituskohdetta tai muuttaa niiden sijoitusten allokointia, joiden arvonekehityksen perusteella vakuutuksen säästö mää-
räytyy. Vakuutuksenottajan olisikin saatava tieto vakuutukseen liittyvien sijoituskohteiden merkittävistä arvonne muutoksista viivytyksettä.

Vakuutuksenottajan oikeus saada vapaakirja tai takaisinostoarvo henkilövakuutuksessa

Voimassaolevan vakuutuslainsäädännön 13.1 §:n mukaan, jos vakuutuksenottajan suorittamista vakuutusmaksuista on kertynyt säästöä, vakuutuksenottajalla on oikeus keskeyttää maksujen suoritus ja saada vakuutusehtojen mukainen vakuutuksen säästöosuutta vastaava maksuton vakuutus (vapaakirja). Kuten Vakuutusvalvontavirasto on muistiossaan 1.12.2008 todennut, nykyisin useissa henkivakuutuksissa vakuutus on voimassa ja kulut veloitetaan vakuutuksen säästöstä, vaikka vakuutusmaksuja ei enää makseta. Tällaisessa tilanteessa laissa käytettyä ilmaisua ”maksuton” voidaan pitää harhaanjohtavana.

Vakuutuksenantajan oikeus irtisanoa henkilövakuutus

Ehdotetun vakuutuslainsäädännön 17 §:n 2 momentin 2-kohdan mukaan vakuutuksenantaja saa irtisanoa henkilövakuutuksen, jos vakuutettu on vakuutustapahtuman jälkeen antanut vakuutuksenantajalle vilpillisesti vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, joilla on merkitystä vakuutuksenantajan vastuun arvioimisen kannalta. Ehdotettu irtisanomisperuste on uusi. Pykälän perusteluissa olisi syytä todeta, että vilpillisellä tietojen antamisella tarkoitetaan tahallista väärien tietojen antamista tietoisena siitä, että annetut tiedot vaikuttavat vakuutuksenantajan vastuuseen. Henkilövakuutuksen irtisanominen vakuutustapahtuman tapahtumisen, kuten vakavan sairauden toteamisen, jälkeen on vakuutetun kannalta ankara seuraamus. Ehdotetun irtisanomisperusteen osalta olisikin korostettava, että irtisanomisen on perustuttava vakuutetun tahalliseen ja tarkoitukselliseen toimintaan.

Vakuutuksenantajan oikeus irtisanoa tapaturmavakuutus ja sairausvakuutus vakuutusehtojen perusteella

Ehdotetun vakuutuslainsäädännön 17a §:n mukaan tapaturmavakuutuksen ja sairausvakuutuksen ehdoissa voidaan määrätä, että vakuutus on irtisanottavissa vakuutusmaksukauden vaihtuessa tai kalenterivuoden lopussa. Käytännössä vakuutuksenantaja irtisanoa yleensä koko vakuutuskannan, jos tällaiseen irtisanomismenettelyyn ryhdytään. Vakuutuksenottajan kannalta vakuutuslainsäädännön pysyvyydellä on kuitenkin erityistä merkitystä tilanteissa, joissa vakuutustapahtuma on jo tapahtunut. Tapaturma- ja sairausvakuutuksissa on yleisesti käytössä ehto, jonka mukaan vakuutuksesta korvataan vain vakuutuksen voimassa ollessa aiheutuneet hoitokulut. Nyt ehdotettu sääntely mahdollistaa tilanteen, jossa vakuutuksenantajan haluaa luopua tiettyntyyppisestä vakuutuskannasta ja irtisanoa jo tapahtuneen tapaturman tai alkaneen sairauden kattavan vakuutusturvan. Vakuutuksenottajan aseman turvaamiseksi laissa olisi säädet-

tävä siitä, että vakuutuksenantajan vastuu säilyy vakuutuksen voimassaoloaikana ilmenneiden sairauksien tai sattuneiden tapaturmien osalta.

Henkilövakuutuksen sopimusehtojen muuttaminen

Ehdotetun vakuutuslainsäädännön uuden 20a §:n 2 momentin mukaan henkivakuutuksen vakuutusmaksua tai muita sopimusehtoja voidaan muuttaa vain, jos muutokseen on erityistä syytä yleisen vahinkokehityksen tai korkotason muutoksen vuoksi eikä vakuutuslainsäädännön sisältö muutu olennaisesti alkuperäiseen sopimukseen verrattuna. Säännös on sisällöltään voimassa olevan lain 20 §:n 3 momenttia vastaava. Kuten olemme aikaisemmassa lausunnossamme 5.12.2006 todenneet, henkivakuutuksen sopimusehtojen muutosperusteiden laajentaminen vaikuttaisi sopimussuhteiden pysyvyyteen jo solmittujen sopimusten osalta. Vakuutuksenantajat ovat viime vuosina aktiivisesti markkinoineet henkivakuutuksia sijoitusmuotona kuluttajille. Varsinkin kun lainvalmistelussa esillä ollut laajennus ”henkivakuutukseen vaikuttava lainsäädäntö” olisi sisällöltään sekä tulkinnanvarainen että laaja-alainen, muutoksen seurauksia ja toteutustapaa olisi selvitettävä tarkemmin ennen sen mahdollista toteuttamista.

Korvauksen alentaminen tai epääminen vahinkovakuutuksessa

Vakuutuslainsäädännön 34 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan: ”Jos vakuutusmaksu on vakuutuksenottajan tai vakuutetun antaman väärän tai puutteellisen tiedon takia sovittu pienemmäksi kuin jos oikeat ja täydelliset tiedot olisi annettu, otetaan korvausta alennettaessa huomioon sovittu vakuutusmaksun suhde vakuutusmaksuun, joka olisi peritty, jos tiedot olisivat olleet oikeita ja täydellisiä. Vähäinen poikkeama annetun tiedon ja oikean ja täydellisen tiedon välillä ei kuitenkaan oikeuta vakuutuskorvauksen alentamiseen.”

Ehdotus poikkeaa Vakuutuslakityöryhmän mietinnöstä (2006:16) sekä säännöksen lakiteknisen sijoittamisen että säännöksen sanamuodon osalta. Vakuutuslakityöryhmä ehdotti vakuutuslainsäädännön 58 §:ään lisättäväksi uutta 3 momenttia, jonka mukaan: ”Tämän pykälän säännöksiä alivakuutuksesta sovelletaan soveltuvin osin myös, jos vakuutuksenottaja tai vakuutettu on tahallisesti tai huolimattomuudesta, jota ei voida pitää vähäisenä, antanut omaisuudesta tai etuudesta vääriä tai puutteellisia tietoja ja vakuutusmaksu on näiden tietojen perusteella sovittu pienemmäksi kuin jos oikeat ja täydelliset tiedot olisi annettu.”

Voimassa olevan vakuutuslainsäädännön 34 §:n mukaan: ”Harkittaessa, onko korvausta vahinkovakuutuksessa tässä luvussa säädetyllä perusteella alennettava tai se evättävä, tulee ottaa huomioon, mikä merkitys seikalla, jota vakuutuksenottajan tai vakuutetun antama väärä tai puut-

teellinen tieto koskee, tai vahingonvaaraa lisänneellä muuttuneella olosuhteella taikka vakuutetun tai 33 §:ssä tarkoitetun henkilön toimenpiteellä tai laiminlyönnillä on ollut vahingon syntymiseen. Lisäksi tulee ottaa huomioon vakuutuksenottajan, vakuutetun tai 33 §:ssä tarkoitetun henkilön tahallisuus tai huolimattomuuden laatu sekä olosuhteet muutoin.”

Koska korvauksen alentamisessa tai epäämisessä on kyse vakuutusenantajan sopimukseen perustuvan vastuun rajoittamisesta, se ei saisi oikeudellisena seuraamuksena tulla sovellettavaksi vakuutuksenottajan tai vakuutetun tuottamuksesta riippumatta. Kuten voimassa olevaa 34.1 §:ää, myös ehdotettua 34.2 §:ää olisi sovellettava ottaa huomioon vakuutuksenottajan tai vakuutetun tahallisuus tai huolimattomuuden laatu sekä olosuhteet muutoin. Jos tiedot antanut vakuutuksenottaja tai vakuutettu on kuluttaja, lievä huolimattomuus tietojen antamisessa tai vähäinen poikkeama annetun tiedon ja oikean ja täydellisen tiedon välillä ei saisi oikeuttaa vakuutuskorvauksen alentamiseen.

Voimassa olevan 58.2 §:n mukaan vakuutuksenantajan korvausvelvollisuuden aleneminen on mahdollista alivakuutustilanteissa, mikäli näin on vakuutusehdoissa määrätty. Ehdotetulla 34.2 §:llä laajennetaan alivakuutustilanteiden yhteydessä vakiintuneet periaatteet kattamaan lakisääteisesti kaikki tilanteet, joissa vakuutusmaksu on vakuutuksenottajan tai vakuutetun antaman väärän tai puutteellisen tiedon takia sovittu pienemmäksi kuin jos oikeat ja täydelliset tiedot olisi annettu. Nykyisessä laissa sekä 58 § että 34 § liittyvät tietoihin, jotka vakuutuksenottaja tai vakuutettu on antanut omassa oikeuspiirissään vallitsevista konkreettisista seikoista. Sen sijaan nyt ehdotettu 34.2 § edellyttää varsin yleisellä tasolla, että annetuilla tiedoilla on ollut merkitystä vakuutuksenantajan yksipuolisesti suorittaman vakuutusmaksun suuruuden määrittämisen kannalta. Varsinkin kuluttajan on vaikea ennakoida sitä, mitkä hänen antamistaan tiedoista vaikuttavat vakuutusmaksun suuruuden määräytymiseen. Mikäli ehdotetun kaltainen sääntely toteutetaan, sen olisi sisällettävä samankaltainen mahdollisuus sovitteluun kuin nyt henkilövakuutusten osalta ehdotetaan lisättäväksi 24.3 §:ään.

Vakuutusmaksun suorittaminen

Ehdotetun 38 §:n mukaan vakuutusmaksu on suoritettava 14 päivän kuluessa siitä, vakuutuksenantaja on lähettänyt vakuutuksenottajalle vakuutusmaksua koskevan laskun. Ehdotettu maksuaika on lyhyempi kuin Vakuutussopimuslakityöryhmän ehdottama kuukauden maksuaika. Hyväksyttävänä perusteluna lakisääteisen maksuajan lyhentämiseen voidaan pitää sitä, että ehdotettu 14 päivää on yhdenmukainen saatavien perinnästä annetun lain säännösten kanssa. Sen sijaan lakisääteisen maksuajan pituuteen ei saisi vaikuttaa se, että laskutuskäytäntö alalla on muut-

tunut ja vakuutus sopimuksen osapuolet joissakin tapauksissa sopivat vakuutusmaksun suorittamisesta kuukausierissä.

Korvauksen suorittaminen

Voimassa olevan vakuutus sopimus lain 70 §:n mukaan vakuutuksen antajan on suoritettava vakuutustapahtumasta johtuva vakuutus sopimuksen mukainen korvaus tai ilmoitettava, ettei korvausta suoriteta, viimeistään kuukauden kuluttua, se on saanut vastuun selvittämiseksi tarpeellisen aineiston. Viivästyneelle korvaukselle on maksettava viivästys korkoa. Käytännössä viivästys korkoseuraamus ei ole tehokkaasti turvannut kuluttajan oikeutta vakuutus korvauksen saamiseen kuukauden kuluessa, vaikka korvauksen saaminen on keskeinen syy vakuutus sopimusten solmimiseen ja ajan kulumisella on merkitystä vahinkoa kärsineelle kuluttajalle. Toisaalta viivästys korkoseuraamuksella ei ole vaikutusta vakuutuksen antajan toimintaan silloin, kun korvauspäätös tulee olemaan kielteinen. Viivästys korkoseuraamuksen lisäksi on tarpeen säätää viivästykseen perusteella suoritettavasta vakiokorvauksesta.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Lainuudistuksen voimaantulolle ehdotetaan kuuden kuukauden siirtymäaikaa. Ehdotuksen perustelujen mukaan lainuudistuksen voimaantulolle on varattava riittävästi aikaa, jotta vakuutuksen antajat ehtivät valmistella tarvittavat muutokset omassa toiminnassaan. Koska lainuudistus vaikuttaa velan vanhentumiseen ja vanhentumisen keskeytymiseen riidanalaisten saatavien osalta, siirtymäaikaa ei saisi pidentää nyt ehdotetusta.

Muita valmistelussa esillä olleita kysymyksiä: vakuutusten jaottelu ja uudet vakuutustuotteet sekä vakuutus sopimusten siirrettävyys

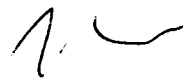
Esityksen perusteluissa (s.10) todetaan, että esitystä valmisteltaessa on pohdittu myös sitä, onko nykyinen jaottelu henkilö- ja vahinkovakuutuksiin syytä muuttaa EU:n lainsäädännössä ja kansallisessa vakuutusyhteisö lainsäädännössä käytetyn henkivakuutus ja vahinkovakuutus - jaottelun mukaiseksi. Muutosta ei päätetty toteuttaa, sillä se vaikuttaisi olennaisesti vakuutus sopimus lain systematiikkaan. Ottaen huomioon uudenlaisten, sijoitustyyppisten vakuutustuotteiden yleistymisen kansallisen jaottelun muuttamista olisi syytä selvittää. Terminologiset erot saattavat käytännössä johtaa siihen, ettei vakuutustuotteen todellinen luonne vastaa siitä luotua mielikuvaa. Sijoituksiin ja varallisuuden arvonekehitykseen liittyvät riskit ovat olennaisesti toisenlaisia kuin esine- ja henkilövahinkoihin sisältyvät riskit. Sijoitussidonnaisten vakuutusten osalta sääntelyn vertailukohtana olisi ennemminkin pidettävä sijoituspalveluiden sääntelyä ja arvopaperimarkkin alakia kuin vahingonkor-

vauslain tuottamuksen arvioinnille ja kompensatiolle perustuvaa lo-
giikkaa.

Vakuutusvalvontaviraston on muistiossaan 1.12.2008 kiinnittänyt huo-
miota siihen, että vakuutustoimialan lainsäädännön uudistukset saattavat
mahdollistaa uudentyyppisten vakuutustuotteiden tarjoamisen Suomes-
sa. Tällaisia olisivat esimerkiksi henkivakuutukset, joihin ei liity lain-
kaan vakuutusteknistä riskiä ja jotka siten muistuttavat talletusta, sekä
ns. salkkuvakuutukset, joissa säästön arvon kehitys on sidottu vakuutuk-
senottajan sijoitussalkun arvonkehitykseen ja joissa sijoitussalkkua hoi-
taa varainhoitaja vakuutuksenottajan antamien ohjeiden mukaisesti. Va-
kuutusyhtiölain 1:14:ssa on asetettu vakuutusyhtiöille muun toiminnan
harjoittamiskielto, jonka kiertämistä ei saisi tehdä mahdolliseksi vakuu-
tustuotteisiin liittyvän sääntelyn muuttamisella. Kuluttajan kannalta on
ensiarvoisen tärkeää, että hänelle syntyy selkeä kuva niiden sitoumusten
luonteesta, jotka hän on tehnyt taloutensa turvaamiseksi. Lainsäädännöl-
lä ei saisi mahdollistaa esimerkiksi tilannetta, jossa kuluttajalle tarjotaan
vakuutuksena tuotetta, jossa tosiasiaa on kyse arvopaperimarkkinalain
4 luvun mukaisesta sijoituspalvelusta.

Esityksen perusteluissa (s.14) todetaan, että esitystä valmisteltaessa sel-
vitettiin eläkevakuutuksen ottajan oikeutta siirtää vakuutussäästönsä yh-
tiöstä toiseen. Käytännön esteen siirrolle muodostavat tuloverolain
säännökset. Vakuutusten siirrettävyyttä ja siihen liittyvän lainsäädännön
uudistustarpeita olisi selvitettävä. Vakuutusten siirrettävyydellä on paitsi
kilpailuoikeudellista merkitystä myös olennaista merkitystä kuluttajien
taloudelle. Vakuutus-, sijoitus- ja rahoituspalveluiden hinnoittelu perus-
tuu nykyisin asiakkuuden keskittämisen ja moniasiakkuudesta kertyvien
alennusten idealle. Kuluttajan taloudellisen toiminnan kannalta merki-
tystä onkin paitsi eläkevakuutusten myös esimerkiksi asuntolainoihin
liittyvien lainaturvavakuutusten siirrettävyydellä.

Johtaja

Anja Peltonen

Lakimies

Riikka Rosendahl